

Памяць Беларусі:

«RADZIVILIANA»

Адным з напрамкаў дзейнасці ў межах праграмы «Памяць Беларусі», канцэпцыя якой распрацоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, з'яўляецца бібліяграфічная рэканструкцыя беларускіх гістарычных кнігазбораў з адначасовым стварэннем поўнатэкставых баз найбольш каштоўных кніжных помнікаў з пэўнай калекцыі.

Кніга жыве ў акрэсленым культурным асяроддзі; лёс яе звязаны з іншымі кнігамі, прыватнымі і грамадскімі бібліятэкамі, з лёсам людзей. Кнігазборы знаходзяцца ў пастаянным руху — яны ствараюцца, жывуць, знікаюць, узнаўляюцца зноў. Некаторым з іх пашчасціла захавацца амаль цалкам у фондах буйных бібліятэк, некаторыя разышліся па шматлікіх сховішчах, а ад іншых засталіся адзінкі ці наогул толькі звесткі аб іх існаванні. Вывучэнне старых кнігазбораў, якія з'яўляюцца часткай культурнай спадчыны, — вывучэнне гісторыі нашага народа, увядзенне ў навуковы ўжытак новых крыніц.

Суцэльных гістарычных беларускіх кнігазбораў — кляштарных, вучэбных, грамадскіх, прыватных — да сённяшняга часу ў Беларусі не захавалася; можна знайсці толькі большыя ці меншыя іх рэшткі. Гэта зразумела, таму што гісторыя стварэння ўсіх буйнейшых сучасных бібліятэчных, архіўных і музейных дзяржаўных калекцый Беларусі пачалася пасля 1917 г.; гэта адначасова і гісторыя разбурэння і знікнення збораў, якія існавалі ў той час.

Адным з напрамкаў даследаванняў страчаных гістарычных бібліятэчных збораў з'яўляецца іх бібліяграфічная рэканструкцыя. Пад паняццем «бібліяграфічнай рэканструкцыі» бібліятэкі маецца на ўвазе ўзнаўленне яе корпуса ў максімальна поўным складзе ў форме каталога (электроннага ці традыцыйнага), які змяшчае апісанні, зробленыя непасрэдна па паасобніках кніг, што належылі раней да пэўнага кнігазбору, пры іх адсутнасці — па паасобніках іншага паходжання і даведніках альбо па рукапісных вопісах.

Сярод найбольш вядомых гістарычных беларускіх кнігазбораў на першым месцы — бібліятэка роду Радзівілаў у Нясвіжы. Кнігазборы існавалі і ў іншых маёнтках і палацах роду, але нясвіжская бібліятэка (пасля 1586 г. — Ардынацкая) заўсёды заставалася галоўнай.

Буйнейшая бібліятэка Рэчы Паспалітай, яна была вядома ўжо ў XVI ст. Разам з бібліятэкай збіраўся і архіў. Бібліятэка камплектавалася рукапісамі і выданнямі, прывезенымі з Еўропы, кнігамі з друкарняў Вялікага княства Літоўскага, у тым ліку Брэсцкай і Нясвіжскай. Асобным аддзелам захоўваўся вялікі збор з Бялай Падляскай — «Бібліятэка Бяльска», які жонка Караля Станіслава Радзівіла (1669 — 1719) Анна-Кацярына з Сангушкаў (1676 — 1719) прынесла ў пасяг. Таксама асобным збо-

Summary

According to the program «Memory of Belarus» the task of the National Library is a bibliographical reconstruction of Belarusian historical book collections. Among the most popular of them is the Library of the Radziwili Princes from Njaswiz City. The study of the old book collections that are the part of the world cultural heritage is the study of the history of the motherland. It's because the National Library with other Belarusian institutions began the work of the creation of «Radziviliana» catalog in 1997. The union database, printed catalog of the collection and virtual (CD and Internet) library of the most interesting books of it will be the main results of this work and they will help the students and investigators not only in our country but all over the world in their work.

рам захоўвалася т.зв. «Бібліятэка Флемінгоўска», якая была набыта Радзівіламі пасля смерці яе ўладальніка — маршалка польнага графа Якуба Генрыха Флемінга (1667 — 1728). У 1749 г. для бібліятэкі быў узведзены спецыяльны будынак.

Лёс Радзівілаўскай бібліятэкі на працягу некалькіх стагоддзяў быў складаны. З самага пачатку існавання бібліятэка не толькі папаўнялася, але несла і страты. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай у 1772 г. Радзівілаўская бібліятэка па загаду Кацярыны II была дастаўлена ў Санкт-Пецярбург і перададзена ў веданне Расійскай Акадэміі навук. Як асобны кнігазбор яна паступіла ў Бібліятэку Акадэміі навук. Але кнігазбор у Нясвіжы прадаўжаў існаваць. У 1940 г. апошняя бібліятэка Радзівілаў была перададзена АН БССР, у Другую сусветную вайну разрабавана і вывезена ў Германію. Пасля вайны яна была вернута на Радзіму (ці ўся?) і разышлася па некалькіх кнігасховішчах Мінска.

Яшчэ ў 1997 г. Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі была распачата праца па стварэнню БЗ «Radziviliana», пакуль што сумесна з беларускімі ўстановамі, дзе выяўлены рэшткі гэтай багацейшай бібліятэкі. На сённяшні дзень створана канцэпцыя рэканструкцыі, вызначана метадыка апісання (па макетах, распрацаваных у НББ для старадрукаў і рэдкіх выданняў) і індэксацыі, пошук у БД. Пачаты ўвод апісанняў па фондах НББ і спіса радзівілаўскіх кніг з бібліятэкі Хельсінкскага ўніверсітэта (вялікая падзяка сп. Адаму Мальдзісу за прадастаўленыя матэрыялы). Ужо ўведзена ў камп'ютэр інфармацыя аб выданнях з фондаў Прэзідэнцкай (былой Урадавай) бібліятэкі. На чарзе — вялікія фонды ЦНБ АН РБ (там будзе стварацца асобная БД, якая потым будзе зліта з асноўнай), Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, у якім таксама знойдзена некалькі кніг з экслібрысамі Нясвіжскай ардынацыі. У гэтай працы маглі б удзельнічаць спецыялісты з бібліятэк Расіі, у якіх яшчэ захоўваюцца часткі радзівілаўскага кнігазбору. З польскага боку пытанні па стварэнню БД «Radziviliana» не аднойчы абмяркоўваліся на пасяджэннях двухбаковай Беларуска-польскай кансультацыйнай камісіі па культурнай спадчыне.

Вынікам працы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў каардынацыі з іншымі бібліятэкамі-фондатрымаўнікамі, дзе захоўваюцца рэшткі слаўтай калекцыі, павінны стаць зводная БД і друкаваны каталог калекцыі, а таксама своеасаблівая віртуальная бібліятэка на CD-Rom найбольш цікавых і каштоўных выданняў з Радзівілаўскага кнігазбору. Спадзяемся, што ў недалёкім часе з найбольш цікавымі асобнікамі з фондаў НББ можна будзе пазнаёміцца на яе партале ў Інтэрнет.